

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ І МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ

О. А. КРУГЛОВА, кандидат економічних наук;
Л. В. СЕМЕРУНЬ, кандидат економічних наук
(Харківський державний університет харчування та торгівлі)

***Анотація.** Подано результати дослідження сутності та наведено перелік даних для моніторингу фінансових результатів торговельних підприємств.*

***Ключові слова:** моніторинг, фінансовий результат, види фінансових результатів, модель моніторингу.*

Досягнення цільових настанов функціонування та розвитку підприємства зумовлює об'єктивність формування в межах окремого господарюючого суб'єкта системи моніторингу фінансових результатів діяльності. Позитивний фінансовий результат – мета функціонування господарюючого суб'єкта, внутрішнє джерело поповнення власних фінансових ресурсів, запорука його платоспроможності в поточному й основа розвитку в довгостроковому періодах. Величина, склад і динаміка фінансових результатів відображають якість і успішність підприємницької діяльності, виступають індикаторами економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Значущість фінансового результату як основного показника діяльності визначає актуальність дослідження питань щодо моніторингу фінансових результатів на підприємстві.

Погляди на сутність фінансових результатів, основні напрями, науково-методичні підходи до оцінки ефективності їх формування та використання висвітлено у працях М. С. Абрютіної, І. О. Бланка, Ф. Ф. Бутинця, Н. О. Власової, Л. М. Котенко, Н. В. Прохар, А. А. Садекова, Л. В. Фролової та ін. [1–5, 8–11]. Зокрема, особливості фінансових результатів як об'єкта управління розглянуто у працях [1–5, 11], методичні рекомендації щодо оцінки ефективності формування та використання фінансових результатів – у працях [4,

6, 11]. Ураховуючи існуючий науковий доробок, зазначимо про необхідність подальшого дослідження теорії та практики управління фінансовими результатами, зокрема їх моніторингу, адже, незважаючи на численні публікації, думки дослідників щодо сутнісних характеристик моніторингу фінансових результатів значно різняться. Упорядкування також потребує класифікація видів фінансових результатів як об'єкта моніторингу з урахуванням особливостей функціонування торговельних підприємств. Актуальною є проблема формалізації даних про фінансові результати і чинників, що на них впливають, для інформаційного забезпечення прийняття господарських рішень.

Метою даної статті є дослідження сутнісних характеристик та особливостей реалізації моніторингу фінансових результатів торговельних підприємств.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: а) визначити сутнісні характеристики моніторингу фінансових результатів; б) систематизувати види фінансових результатів торговельних підприємств; в) подати модель реалізації моніторингу фінансових результатів за різних рівнів управління торговельним підприємством.

З метою визначення сутнісних характеристик моніторингу фінансових результатів досліджено тлумачення понять «моніторинг» і «фінансовий результат». За результатами кри-

тичної оцінки визначень, поданих у працях [1–5, 8–11], визначено, що моніторинг – процес спостереження, основу якого становлять операції фіксації та визначення характеру змін стану/параметрів об'єкта. Цільова настанова моніторингу – інформаційне забезпечення аналізу, оцінки та прогнозування стану об'єкта, виявлення причин і загроз відхилень його параметрів від установлених.

Сфера та об'єкт моніторингу зумовлюють особливості його реалізації, зокрема перелік параметрів, що відображають результати моніторингу, періодичність проведення замірів, використання відповідних інструментів і способів фіксації характеристик об'єкта. Ураховуючи зазначене вище, досліджено термін «фінансовий результат підприємства» та визначено, що фінансові результати є сукупністю взаємопов'язаних показників, які характеризують співвідношення відповідних доходів і витрат, що виникають унаслідок діяльності підприємства у певний період. Відображаючи завершення одного циклу/етапу господарської діяльності, фінансовий результат одночасно є вихідною умовою початку наступного етапу.

Поєднання основних характеристик моніторингу та фінансових результатів, а також

урахування цільових настанов моніторингу та поступовості формування фінансових результатів дозволило визначити, що моніторинг фінансових результатів – процес спостереження за результатами співвідношення доходів і витрат підприємства з метою інформаційного забезпечення їх аналізу, оцінки та прогнозування.

Моніторинг фінансових результатів є дво-рівневою системою. На першому рівні реалізуються завдання вибору об'єкта моніторингу, формування системи оцінних показників і збирання даних, на другому – обробка даних та виявлення чинників зміни стану об'єкта.

Система моніторингу ґрунтується на загальній моделі фінансового результату з урахуванням їх видів та чинників формування доходів і витрат. Ураховуючи зазначене вище, одним з основних питань моніторингу є вибір виду фінансових результатів та визначення даних, що формують відповідну інформаційну підсистему. За результатами узагальнення існуючих класифікацій виокремлено основні ознаки, за якими згруповано види фінансових результатів підприємств торгівлі (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація видів фінансових результатів підприємств торгівлі

Класифікаційна ознака	Вид фінансового результату
Система обліку	Фінансові результати за даними фінансового обліку, фінансові результати за даними управлінського обліку
Склад елементів	Валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, чистий фінансовий результат
Вид діяльності	Фінансові результати від операційної (фінансової, інвестиційної) діяльності
Характер господарських операцій	Фінансові результати від основної (іншої) операційної (фінансової, інвестиційної) діяльності
Період формування	Фінансовий результат за рік (квартал, півріччя, 9 місяців, місяць, день)
За структурними підрозділами – центрами прибутку	Фінансовий результат за підрозділами, що є центрами прибутку
За територіальною ознакою	Фінансовий результат від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на зовнішньому ринку Фінансовий результат від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на внутрішньому ринку (зокрема за регіонами)
За видом торгівлі	Фінансовий результат від оптової (роздрібною) торгівлі
За групами споживачів	Фінансовий результат від реалізації товарів за групою лояльних (інертних, раціонально налаштованих) споживачів

Продовж. табл. 1

Класифікаційна ознака	Вид фінансового результату
За складом торгової послуги	Фінансовий результат від реалізації товарів (надання платних послуг)
За товарною групою (товаром)	Фінансовий результат від реалізації товарів продовольчої (непродовольчої) групи (зокрема від реалізації окремих товарних груп та товарів)
За рівнем цінової диференціації товарів	Фінансовий результат від реалізації товарів соціальної групи (товарів масового попиту, товарів преміум-сегмента)
За формою продажу	Фінансовий результат від реалізації товарів і послуг у разі магазинної форми продажу (зокрема за об'єктами торгівлі з урахуванням їх типу); від реалізації товарів за позамагазинної форми продажу; від реалізації товарів за інших форм продажу
За форматом торгового об'єкта	Фінансовий результат від реалізації товарів і послуг через торговельні об'єкти відповідного формату

До переліку загальних класифікаційних ознак включено ті, що можуть бути використані без застережень для групування фінансових результатів підприємств будь-якого виду економічної діяльності. Під час групування фінансових результатів за специфічними ознаками враховано галузеві особливості організації діяльності торговельних підприємств.

Перелік класифікаційних ознак, поданий вище, не є остаточним. Він містить основні підходи групування фінансових результатів і може бути доповнений з урахуванням специфічних особливостей товарів і послуг, сегмента споживачів, організаційної структури господарюючого суб'єкта. Значущість такої класифікації у виділенні видів фінансового результату з огляду на можливості їх використання у ході створення відповідної системи моніторингу. Зокрема, урахування окремих характеристик і поєднання їх відповідним чином дозволяє створювати відповідні моделі фінансового результату підприємства, що становлять основу моніторингу окремого виду фінансового результату.

З приводу моделі фінансових результатів відзначимо, що тлумачення фінансового результату як різниці між доходами та витратами відбиває лише один із підходів до їх визначення, що формується в межах фінансового обліку. Інший підхід передбачає подання фінансового результату у вигляді приросту власного капіталу за звітний період. У зарубіжних системах обліку фінансовий результат визначається з урахуванням інтересів власників. Зокрема згідно з Міжнародним стандартом

бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» за результатами звітного періоду розраховується загальний сукупний прибуток, який визначається як зміна власного капіталу протягом певного періоду внаслідок операцій та інших подій, окрім тих змін, що виникли внаслідок операцій із власниками, які діють відповідно до своїх повноважень [7]. М. С. Абрютіна відзначає, що для підприємства важливо не стільки отримання прибутку, скільки приріст власного капіталу, який і є кінцевим залишком і прибутку, і доданої вартості, і доходу. Розмірковуючи над перевагами системи національних рахунків (СНР) у фінансово-економічному аналізі діяльності торговельного підприємства М. С. Абрютіна робить висновок, що застосування СНР полягає в тому, щоб виміряти фінансовий результат не прибутком, який є «невизначеним» результатом (через використання його для сплати податків), а доходом, який матеріалізується у прирості власного капіталу [1, с. 401]. Міркування про визначення фінансового результату на підставі приросту власного капіталу також викладено у працях [5, 9].

За умови використання даних управлінського обліку фінансові результати загалом по торговельному підприємству можуть бути подані за окремими групами споживачів, товарів і послуг, торгових об'єктів, форм продажу. У цьому випадку модель фінансових результатів формується самостійно, що зумовлює можливість дослідження внутрішніх чинників і резервів підвищення результатів господарської діяльності торговельного підприємства.

Моделювання фінансових результатів створює підґрунтя для їх моніторингу на різних рівнях управління (оперативному, поточному, стратегічному). Утім, об'єкт і дані, що формують інформаційну підсистему моніторингу, також залежать від характеру управлінських рішень. У системі інформаційної підтримки прийняття рішень стратегічного характеру об'єктом моніторингу є чистий фінансовий результат. Інформаційний блок відповідної системи моніторингу становлять дані про доходи та витрати підприємства, а також про стан зовнішнього середовища (про товарні та фінансові ринки, споживчі очікування, рівень конкуренції в галузі, на регіональному та локальному ринках). У режимі поточного управління підприємством об'єктом моніторингу є фінансовий результат від операційної діяльності та фінансовий результат до оподаткування. Відповідний інформаційний блок утворюють дані про доходи та витрати за видами діяльності, періодом формування, структурними підрозділами, видами торгівлі, формою продажу, форматом торгових об'єктів. У системі інформаційної підтримки прийняття рішень оперативного характеру об'єктом моніторингу є валовий прибуток підприємства. Як вхідна інформація використовуються дані про ціни на товари (закупівельні та реалізації), чисельність покупців, кількість реалізованих товарів та покупок з огляду на структурні підрозділи, види продажу.

Отже, моніторинг фінансових результатів є засобом інформаційного забезпечення прийняття рішень стратегічного, тактичного, оперативного характеру щодо формування та використання фінансових результатів підприємства. Його мета – забезпечити зворотний зв'язок в загальному процесі управління фінансовими результатами. Урахування сутнісних характеристик моніторингу, видів фінансових результатів і рівня управлінських рішень сприятиме оптимізації управлінських

рішень щодо функціонування та розвитку торговельного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрютіна М. С. Экономический анализ торговой деятельности / М. С. Абрютіна. – М. : Дело и Сервис, 2000. – 512 с.
2. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2002. – 752 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в Україні : монографія / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – 524 с.
4. Власова Н. О. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі : монографія / Н. О. Власова, І. Ю. Мелушова. – Х. : ХДУХТ, 2008. – 259 с.
5. Котенко Л. М. Фінансові результати торговельних підприємств: теорія, облік та аналіз : монографія / Л. М. Котенко, Л. А. Поливана. – Х. : Віровець А. П. : Апостроф, 2011. – 258 с.
6. Лігоненко Л. О. Дивідендна політика підприємства / Л. О. Лігоненко, Л. В. Ключенок, Н. В. Юрчук. – К. : Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 2000. – 67 с.
7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013. – Назва з екрана.
8. Прохар Н. В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія / Н. В. Прохар, Ю. О. Ночовна. – Полтава : ПУЕТ, 2011. – 257 с.
9. Пікало В. Ф. Концептуальні підходи до оцінки фінансового результату в системі статистики підприємств / В. Ф. Пікало // Статистика України. – 2006. – № 4. – С. 2833.
10. Садеков А. А. Регулирование рентабельности в торговом предприятии : монографія / А. А. Садеков, А. В. Коструба. – Донецк : ДонГУЭТ, 2000. – 101 с.
11. Фролова Л. В. Ефективність управління фінансовими результатами торговельних підприємств : монографія / Л. В. Фролова, Л. В. Семерунь. – Донецьк : Ноулідж, 2011. – 187 с.

Е. А. Круглова, кандидат економічних наук; **Л. В. Семерунь**, кандидат економічних наук (Харківський державний університет питання і торгівлі). **Мониторинг финансовых результатов торговых предприятий: сущность и модель реализации.**

Аннотация. Представлены результаты исследования сущности и приведен перечень данных для мониторинга финансовых результатов торговых предприятий.

Ключевые слова: мониторинг, финансовый результат, виды финансовых результатов, модель мониторинга.

O. A. Kruglova, Cand. Econ. Sci. associate professor; **L. V. Semerun**, Cand. Econ. Sci., associate professor (Kharkiv State University of Food Technology and Trade). **Monitoring of financial results of trade enterprises: essence and model of realization.**

Summary. Results of researches of essence are presented and the list of the financial results for monitoring in the trade enterprises is provided.

Keywords: monitoring, financial result, types of financial results, monitoring model.